

*Betanzos nas festas de San Roque:
16 de agosto de 1930. Foto:
Francisco Javier Martínez Santiso.*

Arriba, Cantón Grande e Porta da Vila arredor de 1900. Foto: Francisco Javier Martínez Santiso. Abaixo, a desaparecida Ponte Nova quizaís na década de 1940. Autor descoñecido.

ANUARIO BRIGANTINO

Historia - Arte - Literatura - Antropoloxía - Entidades culturais e deportivas - Acontecementos do ano - Administración Municipal

Fundado por D. Francisco Vales Villamarín

Comité científico

Alfredo Erias Martínez (director)
Xosé Mª Veiga Ferreira (subdirector)
Xulio Cuns Lousa (secretario)

Fernando Alonso Romero
Manuel Ares Faraldo
Pablo Cancelo López
Concepción Delgado Corral
Mª Jesús Lorenzo Modia
Manuel Núñez Rodríguez
Xosé Ramón Barreiro Fernández
José Antonio Fernández de Rota y Monter
José García Oro
Antonio Meijide Pardo (†)
José Antonio Miguez Rodríguez (†)
Luis Monteagudo García
Carlos Pereira Martínez
Antonio Raúl de Toro
Xesús Torres Regueiro

Colaboradores técnicos:

Nadine Mary Couceiro Vicos
Alberto López Fernández
Ermita Rodríguez Pérez

EXCMO. CONCELLO DE BETANZOS

2009

nº 32

Dos traballos asinados
responden os seus autores; dos
demais, a dirección do
ANUARIO BRIGANTINO

Data límite de admisión de
orixinais:
31 de MARZO

**REDACCIÓN
INTERCAMBIO**

Excmo. Concello de Betanzos

**Arquivo e Biblioteca
Municipais**

Rúa Emilio Romay, 1
15300 Betanzos, A Coruña
Tlf. (981) 771946

anuariobrigantino@gmail.com
alfredoerias@gmail.com

O *Anuario Brigantino* é unha revista de investigación, editada polo Concello de Betanzos, que está considerada na categoría “C-Normal” segundo valoración do Ministerio de Cultura, e clasificada, así mesmo, pola UNESCO (080000, Multidisciplinares. Humanidades).

A presentación e a aceptación de traballos implica a cesión automática de dereitos de publicación por parte do autor, tanto en formato papel como en Internet. O *Anuario Brigantino* completo (desde 1948 ata hoxe) pode consultarse nas webs:

<http://anuariobrigantino.betanzos.net>

<http://hemeroteca.betanzos.net>

Ademais, intégrase nas bases de datos da BIBLIOTECA XERAL da UNIVERSIDADE DE SANTIAGO DE COMPOSTELA, accesible na páxina: <http://busc.usc.es>

Tamén aparece nas seguintes bases de datos: RISO e ISOC, esta realizada polo «*Centro de Información y Documentación Científica*» (C.I.N.D.O.C.) do C.S.I.C; DICE («*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*»); DIALNET («*Portal de Difusión de la Producción Científica Hispana*»); RILM *Abstracts of Music Literature (Repertoire International de Litterature Musicale)*; MIAR (*Matriu d'Informació per a l'Avaluació de Revistes*); LATINDEX (*Difusión y Calidad Editorial de las Revistas Españolas de Humanidades y Ciencias Sociales y Jurídicas*); *Ulrich's Periodicals Directory*; REBIUN (Red de Bibliotecas Universitarias Españolas) Catálogo de Publicaciones Periódicas...

Cuberta:

Porta do Lavadeiro das Cascas (Betanzos). Foto: Alfredo Erias.

Contracuberta:

Mes de Xuño no calendario medieval da igrexa de Santa María do Azogue, de Betanzos, Debuxo (e cromatismo hipotético) de Alfredo Erias.

Deseño da cuberta, composición e maqueta: Alfredo Erias.

Depósito legal: C-680/96

ISSN: 1130-7625

Imprime: LUGAMI -Betanzos-

Ilma. Sra. Dona María Dolores Faraldo Botana

Alcaldesa-Presidenta do Excmo. Concello de Betanzos

É un motivo de honra para min poder presentar este Anuario Brigantino 2009, nº 32, nun ano de plena crise económica, pero no que tamén fixemos entre todos o que puidemos para que Betanzos siga o seu rumbo e rexurda con forza o máis cedo posible. E así como o Globo destas festas de San Roque parecía que non ía subir, pero subiu, tamén agora sairemos cara arriba.

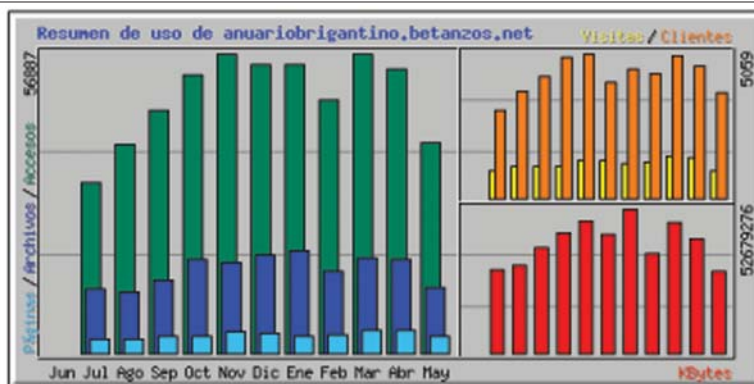
Sen entrar en outras consideracións, a actividade cultural seguiu o seu camiño coas *III Xornadas da Paisaxe Cultural do Noroeste*, o *XII Encontro de Bandas de Música*, as *Noites de Cine* no verán, o Festival Internacional de Títeres *Galicreques 2009*, o *II Festival Internacional de Cine Documental das Mariñas Xanela ao Mundo (XÓM)*, exposicións, teatro, actuacións musicais e moitas cousas máis, coma sempre. Cabe destacar tamén un feito insólito: a presentación de *Restauro: Revista Internacional del Patrimonio Histórico*, dirixida polo betanceiro, Juan María García Otero e que se edita en Betanzos para o mundo. ¡Noraboa!

Debo subliñar un acontecemento que se produciu a finais de ano e que xa está a ter transcendencia pública a través de Internet: a dixitalización da Hemeroteca Municipal e de outros fondos documentais do noso Arquivo. Agradezo á Consellería de Cultura e Turismo e tamén ó Consello da Cultura Galega a súa axuda.

O meu corazón está cos que se foron este ano e coas súas familias. Penso, por exemplo, en Dª Joaquina González García, neta de Don Juan García Naveira. E no que se refire ó mundo da cultura tivemos a perda de Carlos López García Picos, un dos músicos máis importantes da Galicia contemporánea. Tamén se foi o magnífico debuxante Eduardo Muñoz Vales. Lembramos a todos con agrimo.

E como de costume, agradezo á Deputación Provincial da Coruña, Banco Etcheverría, Caixa Galicia e Fundación Manuel Villuendas Pena a súa permanente axuda e, naturalmente, estando o agradecemento ós autores, ó director, Alfredo Erias, ó subdirector, Xosé Mª Veiga e a todos os demais membros do Comité Científico e colaboradores técnicos.

PARABÉNS PARA TODOS!

Resumen por meses										
Mes	Media diaria				Totales mensuales					
	Accesos	Archivos	Páginas	Visitas	Clientes	KBytes	Visitas	Páginas	Archivos	Accesos
May 2010	1732	536	138	41	3675	29897873	960	3178	12343	39841
Abr 2010	1801	589	144	47	4605	41849710	1434	4342	17670	54058
Mar 2010	1831	584	140	47	4981	47314527	1481	4367	18120	56784
Feb 2010	1716	556	129	45	4360	36304764	1284	3612	15570	48071
Ene 2010	1768	630	99	38	4525	52679276	1191	3086	19540	54825
Dic 2009	1763	598	125	41	4045	43327665	1299	3900	18538	54664
Nov 2009	1896	574	138	44	5059	47892646	1322	4142	17220	56887
Oct 2009	1707	570	105	35	4922	43670936	1112	3260	17683	52931
Sep 2009	1537	459	106	37	4267	38175311	1134	3201	13776	46116
Ago 2009	1274	375	87	35	3768	31858047	1114	2718	11632	39517
Jul 2009	1153	437	99	34	3083	30436997	958	2790	12249	32308
Totales						443407752	13289	38596	174341	536002

<http://anuariobrigantino.betanzos.net>

Estadísticas de uso para 11 meses (de xullo-2009 a maio-2010)

Se buscamos «Anuario Brigantino» en Internet atoparemos o seguinte: «**Aproximadamente 20.600 resultados**»

Acceso. Defínese como unha solicitude feita ó servidor WEB. É un acceso cada vez que un navegador require unha páxina HTML, a execución dun programa, a procura de bases de datos, unha imaxe ou un arquivo PDF. O número de accesos representa o total de requerimentos ó servidor, ós que este respostou. Nesta etapa houbo **536.002 accesos**.

Unha **Visita** son varios requerimentos feitos ó servidor WEB desde unha mesma dirección IP que non se distancien entre si máis de 30 minutos. Se un cliente require unha páxina ás 8:00 a.m. e solicita páxinas constantemente ata as 9:00 a.m., todo iso é unha visita, pero se consulta de novo ás 10:00, este novo requerimento contabilízase como unha nova visita. Nesta etapa houbo **13.289 visitas**.

Estas cifras falan claramente do impacto que ten o *Anuario Brigantino* no mundo gracias a Internet e explica a crecente presión por publicar nel. Esta política de apertura cultural coa maior liberdade posible, apoiada polo Concello e que ten como base as institucións culturais municipais (Arquivo, Biblioteca, Museo das Mariñas e Anuario Brigantino), tivo a comezos de maio de 2010 outro fito histórico ó poñer a disposición de todo o mundo a web que contén toda a rica **Hemeroteca de Betanzos**. E nesa liña seguiremos.

Alfredo Erias

<http://hemeroteca.betanzos.net>

ÍNDICE

Historia...

*Elmi greci e derivati, por LUIS MONTEAGUDO GARCÍA.....	10
*Novos gravados rupestres nas parroquias de Torres e Vilamateo -Concello de Vilarmaior- (I), polo GRUPO DE ARQUEOLOXÍA DA TERRA DE TRASANCOS	11
*Descubrimiento en Galicia de un mapa estelar de hace cuatro mil años, por EMILIO FONSECA MORETON.....	31
* Aportaciones para una reinterpretación astronómica de Santiago de Compostela (El Dragón y el Libredón. Si te llamas Pelagius o Teodomirus...), por ANTÓN BOUZAS SIERRA.....	47
*Intervención arqueolóxica no Castro de Chandebrito: avance de resultados, por LOIS LADRA e XULIA VIDAL IBÁÑEZ.....	93
*El folklore gallego sobre la viga de oro: su origen y significado, por FERNANDO ALONSO ROMERO.....	109
*Galicia y el Bierzo en el s. XV: DE PUENTES A FRONTERAS (Las luchas de los condes de Lemos por el dominio de El Bierzo) (II), por JOSÉ GARCÍA ORO y MARÍA JOSÉ PORTELA SILVA.....	125
*La casa da «Fonte Quintá» en San Esteban de Cos, por JOSÉ FRANCISCO SAAVEDRARODRÍGUEZ.....	143
*Don Francisco de Aguiar y Seixas, por MANUEL ARES FARALDO.....	185
*Un clérigo, deputado nas Cortes de Cádiz de 1812, natural de Betanzos: Don Pedro Rivera e Pardo, por XESÚS ANDRÉS LÓPEZ CALVO.....	195
*De la beneficencia a la previsión organizada: Las Sociedades de Socorros Mutuos en Betanzos, por CARLOS M. FERNÁNDEZ FERNÁNDEZ.....	213
*Constancio Romeo Lasarte (1852-1917): un mestre laico na Coruña, por CARLOS PEREIRA MARTÍNEZ e ANA ROMERO MASÍÁ.....	225
*Sociedades de gando vacún no concello de Coirós, por MANUEL FIAÑO SÁNCHEZ.....	253
*Ilusiones y realidades: Betanzos, 1936, por MARTA GONZÁLEZ RODRÍGUEZ	263

Arte, Literatura, Antropoloxía...

*O home que vomita ramas (<i>green man</i> ou home verde, Santiago o Verde), e algunhas figuras de resucitados da Galicia Medieval: reflexións a partir dalgúns casos, por ALFREDO ERIAS MARTÍNEZ.....	285
*Vinganza heráldica contra Fernán Pérez de Andrade, por ALFREDO ERIAS MARTÍNEZ.....	309
*El retablo mayor de la iglesia de Santiago de Ávila: aspectos	

histórico-artísticos e iconográficos, por CARMEN MANSO PORTO y ABRAHAM RUBIO CELADA.....	321
*Emblemática y catequesis: el Catecismo explicado del Padre Daniel Llorente y Federico, por JOSÉ HERVELLA VÁZQUEZ.....	343
*Santiago de Compostela: lenguajes arquitectónicos y su reinterpretación en los primeros treinta años del siglo XX, por MÓNICA VÁZQUEZ ASTORGA....	351
*Lavadeiro público gratuito de Betanzos, por JOSÉ MANUEL VÁZQUEZ MOSQUERA.....	367
*El Palco de la Música de Betanzos, por ALBERTO ERIAS MORANDEIRA.....	383
*El Auto de Resurrección de Fisterra: análisis de una tradición dramática medieval, por CRISTINA MOURÓN FIGUEROA.....	407
*Juegos Florales de Galicia (I), por JOSÉ-DOMINGO VALES VÍA.....	433
*Nove poemas galegos e un conto de Salvador Golpe (1850-1909), por XESÚS TORRES REGUEIRO.....	465
*Figuras importantes de Betanzos no panorama cultural da primeira metade do século XX: Homenaxe a Salvador Mosteiro Pena, por CONCEPCIÓN DELGADO CORRAL.....	489
*Poemas de un poeta hijo de gallegos, por CARLOS PENELAS.....	499
*Don José Fariña: un recuerdo en el XXV aniversario de su fallecimiento, por COTÉ ABARRATEGUI.....	509
*Predicións populares do clima na provincia da Coruña (I), por LOIS VILAR HERMIDAS.....	511
 Entidades culturais e deportivas...	
*Fundación CIEC: Centro Internacional de la Estampa Contemporánea, 2009.....	525
*Outras entidades.....	535
 Acontecementos do ano	571
*Pregón da Feira Franca Medieval, por XESÚS FRAGA.....	574
*Pregón das Festas Patronais de San Roque, por ANTOLÍN SÁNCHEZ PRESEDO	579
*Función do Voto, por MARIA DOLORES FARALDO BOTANA.....	583